

AGDER FYLKESKOMMUNE

BREKKESTØ

UTHAVNKARTLEGGING _ ENKEL LANDSKAPSANALYSE

FESTE LANDSKAP ARKITEKTUR
30.04.2020

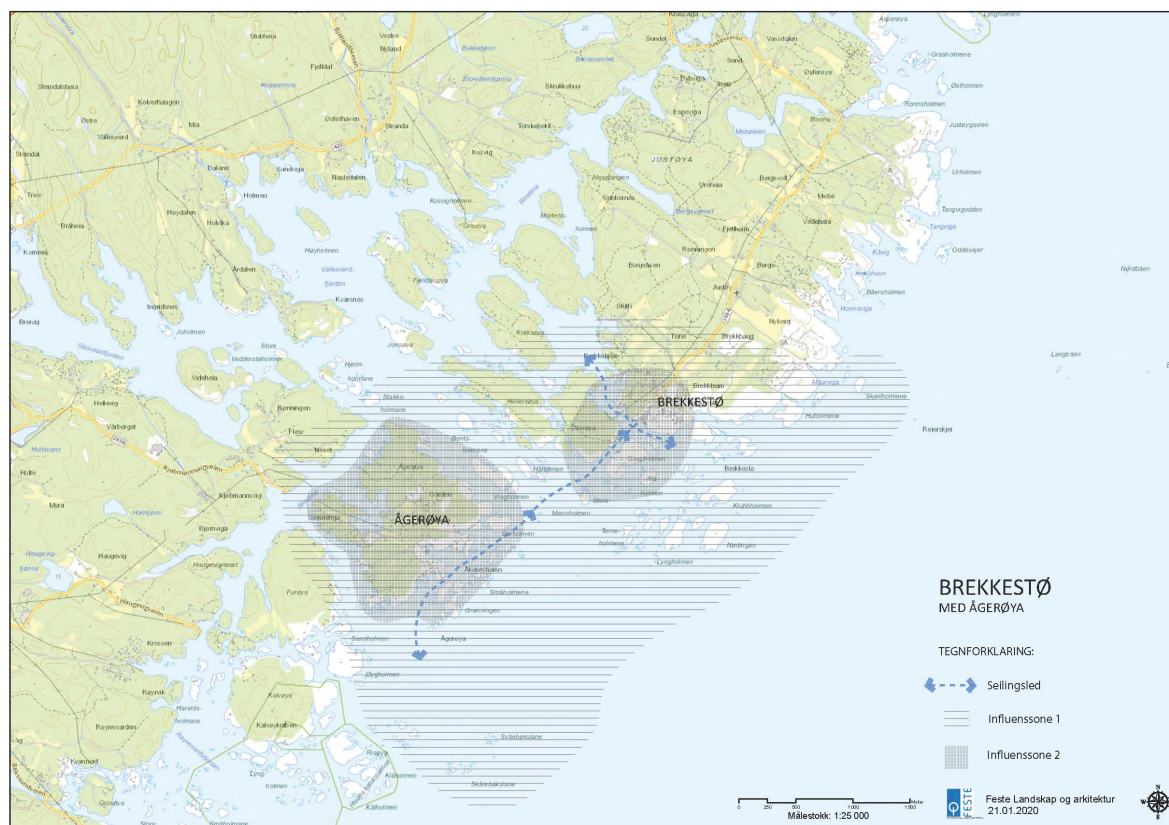
BREKKESTØ

Brekkestø har en rik historie fra 1600 tallet og framover. Det har vært stor aktivitet i havna med mange funksjoner som tollsted, losstasjon, gjestgiverier, pensjonater og ulike butikker. Uthavna har også en historie med kjente sommergjester som Christian Krogh, Nils Kjær, Kitty Kielland og Gabriel Scott.

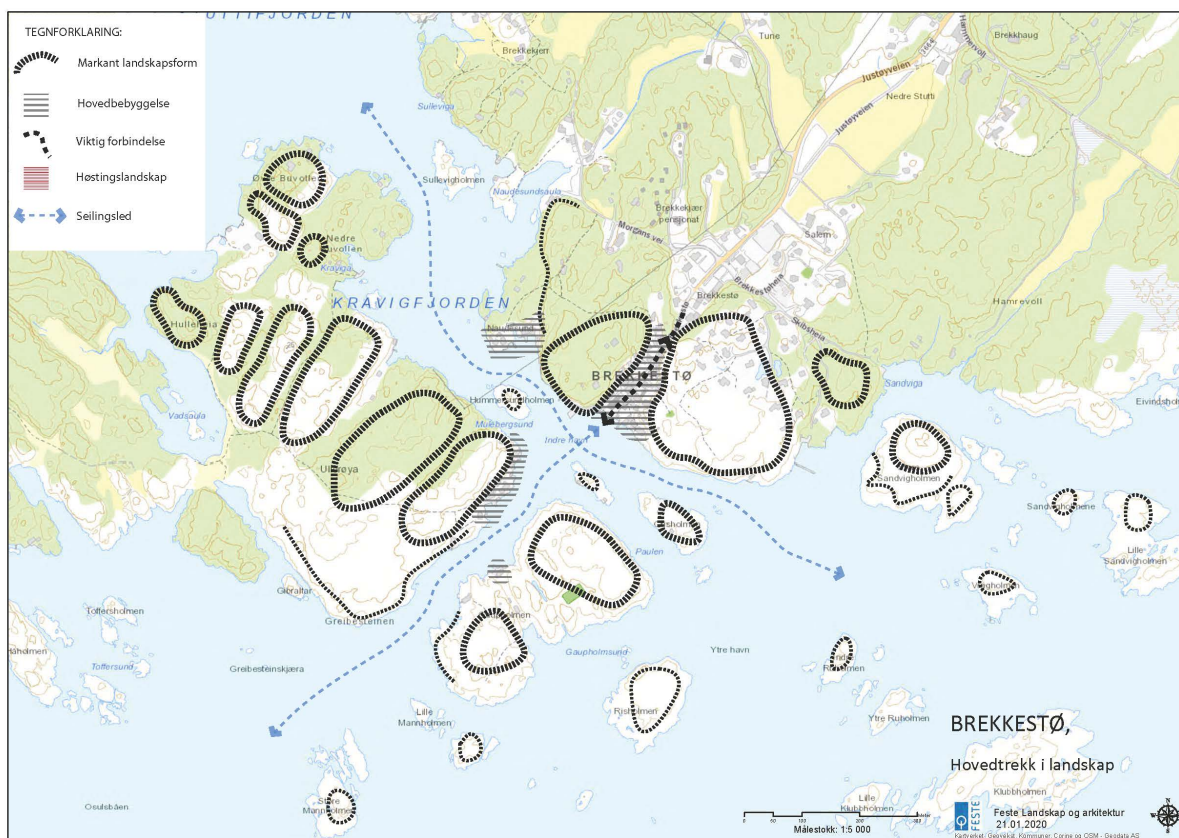
Uthavna har store kvaliteter både i beliggenhet, seilingsled og et godt bevart bygnings- og kulturmiljø. På grunn av denne helheten og lesbarheten oppleves Brekkestø som en av de tydeligste uthavnene.

Kartet viser en forenklet fremstilling av den historiske fremveksten av stedet. Fargekodene angir soner med spor av eller fortellinger om bebyggelse og anlegg fra ulike tidsepoker

Med influenssone menes det landskapet som er viktig for møtet med og opplevelsen av uthavna med tilkomst fra sjøen. Influenssone 1 er det store landskapet man seiler inn gjennom. Influenssone 2 er landskapsrammene rundt selve uthavna

Kartet er en illustrasjon av hvilke landskapstrekk som preger stedet

Tabell _ Fastsetting av landskapskarakter

Sjekkliste for fastsetting av landskapskarakter BREKKESTØ		
Forhold ved landskapet	Beskrivelse	Betydning for landskapskarakter: (stor – liten)
<i>Landskapets innhold</i>		
Landformer Sjø og vassdrag	Brekkestø består av Justøya, Ullerøya og Gaupholmen. Uthavna ligger godt beskytta mot havet utenfor og har to gode innseilingsleder. Uthavna Ågerøya ligger i øst. Brekkestø ligger godt forankret i et småkupert landskap hvor markerte terrengformasjoner beskytter bebyggelsen mot vær og vind. Øyene rundt sundet skaper en rolig og beskyttet uthavn mot storhavet.	Stor
Vegetasjon	Hovedsakelig preg av kystfuru, men også varmekjære løvtrær som lønn og eik, kirsebær, rogn og bjørk. Hager med innslag av frukttrær, bærbusker, stauder og syrener. Gamle hager rammet inn av hekker og stakittgjerder preger mellomrommene. Roser, klatreplanter og stauder ved husvegger.	Middels
Arealbruk og bebyggelse	Nils Kjær beskriver i 1912 stedet slik: «Havna har saa vidt plads i den trange fjeldskaaren. Oppe på heien paa begge sider har ingen understaaet sig at bygge af respekt for alle grasserende vinde. Derfor trykker alle de venlige smaa huse sig sammen i forbindtlighet, og bare de forreste mod bryggerne har fundet leilighed til at vokse op til to etager». Stedet har en typisk «selvgrodd» bebyggelse hvor husene ligger tett og baksidene er skjermet mot vær og vind. Spannende mellomrom med smett og stier. Bebyggelsen blir yngre jo lengre bakover en kommer. Selv om der er et par eksempler på nybygg som har trosset landskapsrammene og bygd oppe på bergknausene på heia, ligger hoveddelen av nyere tids boliger skjermet bakenfor de markerte bergkollene som rammer inn den gamle uthavna. Bebyggelsen på øyene er i stor grad av eldre dato (1700- til 1800-tallet) og har kvaliteter som er viktig å ta vare på. Kulturlandskapet er preget av langstrakte drag og mindre sletter mellom bergkollene. Landskapet har tidligere vært mer åpent pga. innsamling av trevirke og beite på de gravgrendte kollene og høydedraga.	Stor

Kulturhistorien i landskapet	I dokument fra 1600-tallet står Brekkestø nevnt som viktig tollsted. Det første huset på stedet skal være vertshuset på Gaupholmen. Dagens bygning er fra 1700-tallet, men det skal ha vært bosetning her siden midten av 1600-tallet. I selve Brekkestø finner vi de eldste husa ytterst på bryggekanalen. De første bolighusa for sjøfarende, fiskere og losere skal ha kommet på slutten av 1600-tallet. Det eldste huset her skal være flyttet hit fra gården Stutthei i 1668. Eiendommen Gaupholmen og Tollboden og landhandelen er i dag fredet. Ved tollboden sto det tidligere låve og sjøbod som nå er revet. Tollvesenet eier fortsatt eiendommen, som benyttes som feriested for ansatte i etaten. På toppen over husa på Ullerøya står en grå steinvarde som ga losene le og utsyn. Den sies å være en ombygd gravrøys fra folkevandringstiden. Bak tettbebyggelsen på Justøya ligger «Utkikken» hvor losene overvåket havet. I 1862 lå det 92 skuter fortøyd i indre og ytre havn. På 1870-tallet var det 3-400 fastboende. Mot slutten av 1800-tallet kom de første sommergjestene. Noen av de største husa ble tatt i bruk som «pensjonater». Blant gjestene fant man flere av tidens betydeligste billedkunstnere og forfattere, blant dem Christian Krohg, Kitty Kielland, Gabriel Scott og Nils Kjær. Fortsatt ses noen autentiske steinbrygger, steintrapper og oppmurte hageavgrensninger. Ett tredvetalls fortøynings- og varpepåler, de fleste merket med «binker», minner om seilskutetida da man i uvær kunne gå tørrskodd på skipsdekkene over sunda.	Stor
Kulturelle referanser	Navnet Brekkestø forteller at dette er båtstøa ned bakken (brekka) fra gården Nedre Stutti på Justøya. Andre stedsnavn som forteller om bruken av landskapet er: Vragholmen, Greibesteinen, Hummer-sundholmen og Naudesund. Etter at vertshuset på Gaupholmen var lagt ned på 1800-tallet, bodde det en enslig mann ved navn Marcussen på holmen. Han sies å ha vært modell for Gabriel Scott sin romanfigur fiskeren Marcus.	Middels
Romlig – estetiske forhold	Brekkestø har et tydelig romlig definert havnebasseng mellom øyene, men åpner seg mot storhavet utenfor. Det gamle tettstedet ligger godt forankret i en markert kløft ned mot sjøen mellom bratte berg og koller.	Stor

	Landemerker er loshytta, varden på Ullersøya, Gaupholmen og båken på Nødingen.	
<i>Endrings- og vedlikeholdsprosesser</i>		
Aktive natur-prosesser	Fremtidig havstigning.	Stor
Jord- og skogbruk, fiske, annet bruk av utmark	Høstingslandskapet er marginalt og bør følges opp med spesielle tiltak dersom det ikke skal gro helt igjen.	Middels
Bygge- og anleggs-virksomhet, Transport	Ombygging og nybygging. Hyttebebyggelse og boliger som bryter landskapsrammene mellom gammelt og nytt sted har skjedd og bør ikke tillates videre. Transport med taxibåt til øyene og fritidsbåttrafikk.	Middels
<i>Sammenhenger og brudd</i>		
Geografiske og romlige	Tettstedets forankring i landskapet. Båstøa nedi bakken som utgangspunkt for stedet. Det indre skjermede havnerommet og kontakten til storhavet utenfor.	Stor
Funksjonelle	Eldre og autentisk bebyggelse, brygger og stier er vesentlige for å forstå tidligere og ny funksjon.	Stor
Historiske	Brygger, stier, murer, trapper og bebyggelse knyttet til historien som uthavn. Steingjerder og gjenværende høstingslandskap.	Stor
<i>Nøkkelelementer</i>		
Naturskapte nøkkelelementer	Øyene som danner sundet og det indre havnerommet. Den markerte kløfta mellom bergkollene som gir rom for bebyggelsen ned mot havna.	Stor
Menneskeskapte nøkkelelementer	Landskapstilpasset bebyggelse, brygger, murer, trapper, gjerder og høstingslandskap.	Stor

Landskapskarakter:

Øyene på hver side av sundet gir god skjerming og rammer inn ei naturlig trygg og langstrakt havn. Viktig historisk knutepunkt som Uthavn og ankringssted. Det gamle tettstedet er godt plassert i landskapet med hovedbebyggelsen tilpasset det naturlige terrenget, nede i bergkløfta i ly for vær og vind. Gammel bryggebebyggelse ned mot sjøen. Typisk «grodd» bebyggelse hvor husene ligger tett og baksidene er skjermet mot vær og vind. spennende mellomrom med spor av gamle hager. Historiske utsiktspunkt og landemerker oppe på heia og på toppen av øyene.

Fortellinga (det spesielle ved denne uthavna): Brekkestø har en rik historie fra 1600-tallet og fremover. Det har vært stor aktivitet i havna med mange funksjoner som tollsted, losstasjon, gjestgiverier, pensjonater og ulike butikker. Uthavna har også en historie med kjente sommergjester som Christian Krogh, Nils Kjær, Kitty Kielland og Gabriel Scott.

Utsyn over skipsleden fra stien opp til loshytta

Bebyggelsen er godt plassert i terrenget

Tabell_ Verdivurdering landskapsbilde

Verdivurdering delområde Brekkestø						
Verdikriterier	*	**	***	****	*****	Begrunnelse
Mangfold og variasjon					x	Landskapet er preget av stort mangfold og variasjon i bebyggelse, mellomrom og bakhager, vannfront og terrengformer. Lun indre havn og utsyn mot storhavet.
Tidsdybde og kontinuitet					x	Den historiske utviklingen er synlig, med bebyggelse fra 1700- og 1800-tall og delvis fram til vår tid. God sammenheng som viser kontinuitet.
Helhet og sammenheng				x		Brekkestø er preget av harmoni og gode sammenhenger mellom seilingsled og landskap. Men sammenhengen som ressursgrunnlag som uthavn er ikke tilsvarende synlig.
Brudd og kontrast					x	Det er lite brudd og kontrast (positivt, harmonisk).

Tilstand og hevd				x		Tilstand på bygningsmasse og bryggemiljø er god. Kulturlandskapet er sterkt gjengrodd og er lite synlig. Gjengroing også med furuskog på kollene er tydelig.
Inntrykkstyrke og utsagnskraft					x	Samspill mellom plassering av bebyggelsen i terrenget og sammenhengen mellom den lune, skjermede havna og storhavet utenfor.
Lesbarhet				x		Fordi uthavnas plassering i landskapet er så markert og tydelig avgrenset, er den også lesbar som helhet og i detaljrikdom.
Tilhørighet og identitet				x		Uthavna har en klar identitet og tilhørighet på Sørlandet. Levende og aktivt lokalsamfunn.

Begrunnelse for delområdets verdi:

Brekkestø er en typisk uthavn med gode seilingsleder og lun skjermet av havn innefor de ytre holmer og skjær. Plasseringen i landskapet og samspill mellom bebyggelse og terreng er karakteristisk og spesiell. Uthavna har stor grad av helhet, kontinuitet og særpregede kvaliteter i bebyggelse, mellomrom og landskapstilpasning. Stedet har en stor grad av lesbarhet med tanke på historie og bruk. Stedsidentiteten og stedets sjel er fortsatt godt til stede, selv om funksjonen som uthavn er borte.

Oppsummering:

Styrker: Fortsatt tydelig som uthavn med fin helhet og mange kvaliteter i samspillet mellom bebyggelse og landskap. spennende bygningsstruktur med hager og fine mellomrom.

Svakheter: Nybygg som har trosset landskapsrammene og bygd oppe på bergknausene på heia.

Muligheter: Ta vare på og forsterke særpreg og kvaliteter på stedets premisser. Har plass til å utvikle det nye stedet på innsida, samtidig som den gamle uthavna får ligge i fred innenfor tydelige terrengformer.

Trusler: Endringer som forstyrrer og ødelegger balansen og kvalitetene på stedet, som f.eks at alle husene blir sommerhus for «rikfolk». Det bør vurderes avbøtende tiltak på de få uheldige nyere tids bygninger som trenger seg på. Det må unngås videre nybygging mot vest.

Viktig at Brekkestø tas vare på ved hjelp av verneplaner og skreddersydd reguleringsplan.